

HELSINGIN SEUDUN VAPAA-AJATTELIJAT 90 VUOTTA, OSA 2

Vapaa-ajattelijat Helsingissä 1996-2026

ESA YLIKOSKI

Järjen Ääni ja Uskomaton kertovat

Tämä kirjoitus on jatkoa *Vapaa Ajattelijan* viime numeron (2/2026) artikkeliin ”Helsingin seudun vapaa-ajattelijat 90 vuotta”, joka kertoi vuosista 1936-1996. Artikkelin perustui ensisijaisesti **Arto Tiukkasen** kirjoittamaan kirjaan *Vapaa-ajattelu Helsingissä*. *Helsingin vapaa-ajattelijat ry* 1936-1996, jonka yhdistys julkaisi 1998. Yli 200-sivuisen kirjan julkaiseminen oli yhdistykseltä merkittävä saavutus.

Aluksi kirjassa on taustatietoa myös ajalta ennen yhdistyksen perustamista. Yhdistyksen historiasta Tiukkanen kertoo ensin kronologisesti noin kymmenen vuoden jaksoissa. Sitten on toimialakohtainen kuvaus toiminnasta sekä lisäksi hautausmaa-asia, talous ja hallinnon jäsenet. Tilastotiedot siviilirekisteriin kuuluvista sekä yhdistyksen jäsenmääristä ovat kattavia.

Lopussa on myös yhdistyksen puheenjohtajaksi vuonna 1993 valitun **Juha Kukkonen** kirjoitus ”Helsingin vapaaajattelijat tänään”. Kukkonen mainitsee haasteina yhdistyksen oman hautausmaan hankkimisen sekä toisaalta yleisen hautausmaailman uudistamisen. Kummankin osalta yhdistys ja liitto joutuivat pettymään. Juha Kukkonen puheenjohtajakausi jatkui vuoden 2008 loppuun.

Kun historiikkaa tai historiategiaa ei yhdistyksen vuosien 1997-2026 toiminnasta ole laadittu, toiminnasta kertovat mm. pöytäkirjat, toimijat ja vuonna 2002 perustettu *Järjen Ääni* -lehti. Tämä kirjoitus perustuu etupäässä vain lehteen sekä myöhemmin julkaistuihin *Uskomaton* -lehteen.

Järjen ääntä

Järjen Ääni oli yhtäältä jäsenlehti, jossa julkaistiin myös syys- ja kevätkokoukset, joten erillistä jäsenkirjettä ei sen vuoksi tarvittu. Toisaalta se oli myös ihan oikea, toimitettu lehti, jonka päätoimittaja ja käytännön toimittuss sihteeri oli **Marketta Ollikainen**. Lehteä julkaistiin yhdessä Karkkilan vapaa-ajattelijain kanssa.

Ensimmäisessä numerossa **Anneli Aurejärvi-Karjalainen** pohti yhteisöjen kriisitilanteita ja katsomusneutraalin kriisituen tarvetta. Seuraavana vuonna hän kirjoitti myös päiväkotien uskontokasvatuksen ongelmista ja vaati uskonnonvapautta päiväkodeihin. Esittelevä kirja-arvio oli **Philip Pullmanin** kirjoista.

Juha Kukkonen käsitteli elämänkatsomustiedon kehitysnäkymiä ja esitti kysymyksen, pitäisikö katsomusoppiaineiden valinta olla vapaa. Vuoden 2002 lopulla yhdistys järjesti keskustelutilaisuuden katsomuskasvatuksesta, josta uutisoitiin numerossa 1/2003.

Alusta asti esillä olivat Nuorten filosofiatapahtumat (Nufit) sekä Prometheusleirit, joissa oli 700 osallistujaa. Uskonnonvapaus ja hautausmaailmaki saivat arvionsa. **Robert Brotherus** esitteli englanninkielisen kirjan *Atheism – Case against god*. Juha Kukkonen kysyi otsikossa ”Pitäisikö vapaa-ajattelijain kiinnostua vaaleista?”.

Numerossa 3/2003 otsikolla ”Uskonnotomat perinteet juurtuvat perhejuhliin” oli **Anneli Aurejärvi-Karjalaisen** haastattelu Pro-Seremonioiden toiminnasta. Samalla muistutettiin vuonna 1999 ilmestyneestä kirjasta *Perheen omat juhlat*. Kirja-arvio oli **Kari Enqvistin** *Kosmoksen hahmo* -kirjasta.

Lehti seurasi rukouspäivän julistuksen kohtaloa tasavallan presidentin tehtävissä. Numerossa 4/2003 vaadittiin sen pois jättämistä laista. Numerossa 1/2004 saatettiin kertoa, että julistus jäi pois tehtävistä eduskunnan

äänestyksessä, vaikka maan hallitus ja opetusministeri **Tanja Karpela** olivat sitä esittäneet eduskunnalle. Asiaa käsitelleen valiokunnan puheenjohtaja **Kimmo Sasin** mielestä nykypäivänä uskontoa ja kirkkoa pitää etäännyttää valtiosta.

Ympärileikkaukset uskonnonvapauden varjolla olivat kritiikin johteena Marketta Ollikaisen jutussa numerossa 1/2004. Pohjoismaiden tilanteen kehityksestä kirjoitti useassa numerossa **Henrik Sawela**. Numerossa 1/2005 todettiin siviiliviikkimisten suosion kasvun olevan kova pala kirkolle. Robert Brotheruksen haastattelussa pohdittiin, miten vapaa-ajattelijoiden voitaisiin julkisuuskuvaa parantamalla saada ”henkinen koti” myös nuorille.

Haastattelussa Brotherus myös ilmoittautui ehdolle Vapaa-ajattelijain liiton puheenjohtajaksi. Pyrkimyksenä oli liiton sisäisen luottamuksen ja yhteistyön paraneminen niin, että siitä tulisi taas mukava paikka elää ja harrastaa. Voi olla, että *Järjen Äänen* perustamiseen oli vaikuttanut sekin, että tilanne liitossa sekä *Vapaa Ajattelija* -lehdessä 2002-2004 oli Helsingin yhdistyksessä koettu epätoivottavana.

Liittokokouksessa 2005 Brotherus valittiin puheenjohtajaksi ja **Jori Mäntyselä** tuli pääsihteeri. *Järjen Ääni* jatkoi silti valtakunnallisten aiheiden käsittelyä.

Otsikolla ”Lasten joukkorokoultaminen saisi loppua” kirjoitettiin (2/2005) koulujen ja päiväkotien uskonnonvapausongelmista. Kirjoittaja vaati selkeitä ohjeita vaihtoehtoista sekä totesi lopuksi, että paras ratkaisu olisi uskonnollisten seremonioiden pois jättäminen. Niin olisi nytkin.

Vapaa-ajattelijain Henrik Sawela ja **Eino Huotari** osallistuivat Yle Radio Suomen ”Suomi tietää 2005” -kisaan. Lehti seurasi kisan etenemistä (2/2005) ja lopussa heidän voittoaan ”valtakunnan tietoviisaina” (1/2006). Marketta Ollikainen kertoi professori **Richard**

Dawkinsin toiminnasta ja hänen vierailustaan Helsingissä (3/2005). *Jumalharha*-teos oli vasta valmistumassa.

Numero 1/2006 uutisoi Helsingin työväenopiston tilaisuuksista Kaapelitehtaalla, jossa alustivat Anneli Aurejärvi-Karjalainen ja **Esa Ylikoski**. Aiheina olivat ”uskonnottomien oikeudet, katsomusvapauden ABC kohdusta hautaan”, sekä päiväkotien ja koulujen tilanne erikseen. Sittenmin Työväenopiston tilaisuuksia oli myös Helsinginkadun päätoimipisteessä sekä Itäkeskuksen Stoassa.

HVA:n 70-vuotisjuhlasta ja sen esiintyjien puheista oli paljon juttua numerossa 2/2006. Juhlapuheen jo 60-vuotisjuhlassa pitänyt Robert Brotherus käsitteli uskontoja elämän kiertokulussa galaktisesta näkökulmasta. Mikä oli tilanne 10 000 vuotta ja 1000 vuotta sitten, entä 1000 vuoden ja 10 000 vuoden päästä. Siitä löytyy mielenkiintoinen taulukko lehdestä.

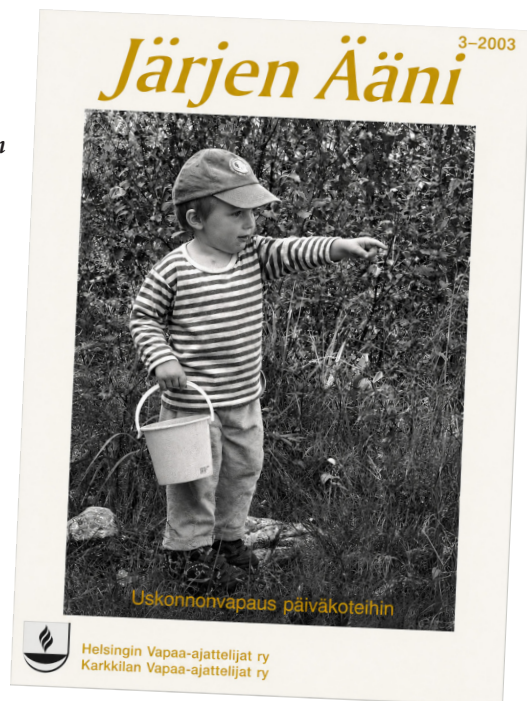
Numerossa 3/2006 Juha Kukkonen arvosteli islamin käsittelyn liiallista myötäsukaisuutta muun muassa suomalaisten oppineiden **Heikki Palvan** ja **Jaakko Hämeen-Anttilan** kirjoituksissa. Ollikainen raportoi uusien jäsenten tutustumisillasta, joka pidettiin Protun kahvila Soihdussa.

Numerossa 4/2006 kerrottiin eroakirkosta.fi palvelun uudistumisesta. Aiheena oli myös pakanallinen tai uskonnoton jouluku. Numerossa 1/2007 vaadittiin ”täysiä kansalaisoikeuksia uskonnottomille” ja käytiin samalla läpi vapaa-ajattelijain agenda tälläkin hetkellä. Päivähoitolain uskontokasvatus on kuitenkin korvattu varhaiskasvatuslain katsomuskasvatuksella. Viitattiin myös tulevaan hallituskauteen – kuten nytkin vuonna 2026.

Numerossa 2/2007 juhlapuhuja **Tapio Leppäsen** haastattelussa kerrotaan perhejuhlien merkityksestä ja käytännöistä. Puheenjohtaja kertoi, miten yhdistys on lähestynyt peruskouluja ja lukioita esittäen Suvilaulun ottamista käyttöön uskonnollisen virren sijaan. Hänen mukaansa vastaukset olivat jopa masentavia. Kukkonen toteaa, että vakaumuksen vapaus ei toteudu kevätjuhlassa. Otavan uskonnon Tähti-oppikirjoja kritisoidaan uskonnottomuuden ohittamisesta.

Numerossa 4/2007 kerrotaan Vapaa-ajattelijain liiton 70-vuotisjuhlasta ja Juha Kukkonen juhlapuheesta. Myös uskonnollisesti sitoutumattoman kriisiavun saantiin palattiin Jokelan ampu mistapahtuman jälkeen. Numerossa

”Järjen Ääni” oli Helsingin ja Karkkilan vapaa-ajattelijoiden yhteinen jäsenlehti, jota julkaistiin vuosina 2002–2009.

1/2008 esitellään yhdistyksen hallituksen jäsenet kuvan kanssa. Uutisoidaan, että laki vihkimisoikeuksista ei vapaa-ajattelijain vaatimuksesta huolimatta nytäkään myönnä vihkioikeutta uskonnottomien järjestöille.

Numerossa 2/2008 lähetettiin yhdistyksen toiveita Vapaa-ajattelijain liittokokoukselle, ja numero 3/2008 uutisoi kokouksen henkilövalinnoista sekä haastatteli karkkilalaista Eino Huotaria, joka oli valittu liiton pääsihteeriksi.

Numerossa 4/2008 puheenjohtajan pestin jättävä Juha Kukkonen pohtii, onko Helsingin vapaa-ajattelijat saavuttanut mitään: vaikka hautausmaa ja monet lakitavoitteet eivät edenneet rukouspäivänjulistusta lukuun ottamatta, yhteiskunnan maallistuminen on edistynyt kirkosta eroamisen, Pro-Seremoniain ja elämänselämyksellisen tiedon välityksellä. Hän peräänkuulutti henkilökohtaista kosketusta netin rinnalle.

Numerossa 1/2009 raportoitii uskonnonvapausseminaarista, joka järjestettiin vapaa-ajattelijain, VISIO- ja SETA-järjestöjen sekä Sexpo-säätiön ja Humanistiliiton yhteistyöllä Tieteiden talolla. Numerossa esitellään neljällä sivulla yhdistyksen hallituksen jäsenet. Kirkollisen työn erityisasema armeijasana nostetaan myös esille.

Numeroon 2/2009 päätoimittaja vaihtui, kun pitkään palvelleen Marketta Ollikaisen tilalle tuli **Susanna Niinimäki**. Hän kertoo kuvien kanssa yhdistyksen kesäskolaustilaisuudesta. Erikoisuutena oli filosofian opiskelija **Timo Anderssonin** 9,5 sivua pitkä juttu Sananvapaudesta, sensuurista ja itse-sensuurista uskontokritiikissä.

Järjen Äänessä 34/2009 päätoimittaja kertoo numeron olevan viimeinen, mutta viestinnän kehittyvän. Yhdistyksen sanottiin suuntaavan ”niitisti nettiin”. Nettisivuja uudistetaan ja jäseniin luvataan olla yhteydessä myös sähköpostilla. Lisäksi jäsenille luvataan lähettää myös postikirjeitä. Lisää paperilukemista oli tarjolla *Vapaa Ajattelija* -lehdessä.

Uskomattomasti 2010-luvulle

Syksyllä 2010 kannanottotyöryhmänsä esityksestä Vapaa-ajattelijain liitto päätyi lausunnossaan esittämään ”elämänselämyksellisen tiedon avaamista kaikille” valittavissa olevaksi peruskoulussa ja lukiossa. Yhdistys tuki tätä liiton linjan kehittämistä, ja se vahvistettiin vuoden 2011 liittokokouksessa. Tällä pohjalla yhdistys on toiminut ET:n vahvistamiseksi sekä kampanjoinut ET:n avaamiseksi kaikille.

Järjen Ääni -lehden julkaisemisen päätyttyä vuonna 2010 pohdittiin viestinnän kehittämistä erityisesti internetissä. Sitä täydentämään vuonna 2011 kuitenkin uusin voimin päätettiin alkaa julkaista myös laajalevikkistä yleisölehteä, jonka nimeksi tuli *Uskomaton*.

Kerran vuodessa ilmestyvän lehden jakelukanavaksi tuli ilmaisijakelulehti *Voima*. Sen liitteenä Uskomaton sai noin 60 000 kappaleen painoksen ja 40 000 – 50 000 kappaleen käytännön levikin. Uskomaton myös postitettiin yhdistyksen jäsenille, ja sen erillispainosta jaettiin festareilla ja messuilla.

Heti 2011 ensimmäisessä, 16-sivuisessa numerossa oli paljon sisältöä, ku-

ten juttua uskonottomien oikeuksista päiväkodeissa, kouluissa ja armeijassa. Oli myös laajahko katsaus ”Seksuaaliset vapaudet ovat sekularismin satoa ja kehittyneet maallistumisen myötä”. Esimerkiksi parien seurustelun, seksuaalisen tutustumisen, yhdessä asumisen eli avoliittojen yleisyys ja siviilivihkimisen suuri osuus todettiin sekularismin saavutuksiksi.

Artikkeli oli myös jonkinlainen kuitaus kesäkuussa 2010 järjestetylle, mediahuomiota saaneelle tempaukselle, jonka monet jäsenet kokivat harkitsemattomaksi ja väärällä tavalla provosoivaksi. Vuonna 2011 yhdistyksessä linjattiin, että vapaa-ajattelijat toimivat Helsingin seudulla asiallisesti uskonottomien etu-, ihmisoikeus- ja kulttuurijärjestönä oman, yhdessä hyväksytyn agendansa pohjalta.

Seuraavana vuonna suorastaan teemaksi nostettiin lasten ja nuorten asema päiväkodissa ja koulussa sekä ilta- ja päiväkerhoissakin. Aihe oli sittemmin muissakin numeroissa tärkeällä sijalla. Teeman juttuotsikoita olivat: ”Voiko kaksivuotias olla kristitty, Reilu päiväkotikoti, Kirkolla kohtuuton erityisasema Espoon kouluissa, osa 2, Helsinkiläisen äidin mietteitä, Ilta- ja päivätoiminnan tulee olla tunnustuksetonta, Lapsille ja nuorille propagoimisesta, Uskonnon-opetuksen vähentämisestä.”

Teemaan liittyi myös juttu ”Harpuin, huiluin, kanteluin”. Ja niinhän päiväkotien ja koulujen kanssa on kaiken aikaa käynyt, että monin paikoin syrjiviä käytäntöjä ei ole saatu poistettua muutoin kuin kanteluiden kautta. Tähän liittyy yhteistyöpohjalla hieman myöhemmin startannut *Kantelupukki* -nettisivu ja palvelu, joka on auttanut huoltajia toimimaan syrjintätapauksissa ja myös jos muu ei auttanut, tekemään kanteluita.

Kantelupukin rinnalle kehittyi siten kuin itsestään, tarpeen sanelemana uskontokuntaan kuulumattomien vanhempien fb-ryhmä. Sen puitteissa on ollut mahdollista saada vertaistukea ja jakaa tietoa ja neuvontaa. Se on käytännössä ottanut Kantelupukin neuvontaroolin. Yhdistyksemme nykyiset hallituksen jäsenet **Lauri Ojala** ja **Siiri Salminen** ovat olleet tämän ryhmän aktiivisia kirjoittajia.

Vuoden 2012 numerossa ja parissa seuraavassa numerossa oli juttujen lisäksi kuvituksena **Pertti Jarlan** tekemiä piirroksia.

Vuoden 2013 Uskomaton nosti kansikuvaksi Kampin kappelin, joka

ilmensi Helsingin kaupungin ja Helsingin seurakuntayhtymän symbioosia. Kirkko sai oikeuden pömpeliinsä nakkikioskin vuokran hinnalla. Kaupunki sitoutui sijoittamaan kappeliin työntekijöitään. Kyse oli kirkon markkinointipömpelistä.

Yhdistys protestoi kaupungin päätöstä, ja teki sen vakuudeksi lentolehtisen, jota käytiin jakamassa Kampin kulmilla. Kappeli kuitenkin nousi, mutta se ilmeisesti on tiensä päässä niin seurakunnan kuin kaupunginkin säästötärpeiden vuoksi. Se on myynnissä.

Vuoden 2015 numerossa käsiteltiin muun muassa uskonnonvapautta armeijassa sekä koulun katsomusopetusta. Loppuvuodesta yhdistys järjesti luentotilaisuuden ”Hyvää elämää uskonottomasti”, johon **Ilkka Niiniluoto** veti Porthanian salin täyteen.

Maahanmuuttajien katsomuksellista tilannetta käsiteltiin **Binar Mustafan** kirjoittamassa ansiokkaassa haastattelujutussa. Tämä teema jatkui myös 2016 ja 2017. Samaan aikaan yhdistys järjesti myös pari-kolme islamin uskontoa kritisoivaa keskustelutilaisuutta.

Vaikka tilaisuuksien järjestäminen tästä aiheesta väheni, *Vapaa Ajatteli* -lehdessä on aiheesta ollut muun muassa neljän eri ”vuoden maahanmuuttajanaisen” haastatteluja. Näissä Binar Mustafan jutuissa haastateltavat toivat esiin maahanmuuttajamuslimien piirissä ilmeneviä naisia kohdistuvia ihmisoikeusloukkauksia. Toistaiseksi viimeinen haastattelu oli vuoden 2023 numerossa. Lehti on myös käsitellyt **Elina Hirvosen** ja **Ujuni Ahmedin** kirjaa *Tytöille, jotka luulevat olevansa yksin* ja siitä tehtyä näytelmää.

Vuoden 2017 numerossa raportoitii Vapaa-ajattelijain liiton ja Suomen humanistiliiton isännöimästä Kansainvälisen humanistiliiton pohjoismaisten järjestöjen seminaarista ja kokouksesta Helsingissä. Seuraava tapahtuma on tulossa toukokuussa 2027.

Samassa numerossa raportoitiiin kuvan kanssa myös ensimmäisestä Tunnustuksettomasta tilaisuudesta ennen valtiopäivien avajaisia, joka pidettiin Musiikkitalon terassilämpöissä. Sen järjestäminen oli yhdistyksen aktiivien työn tulosta. Neljän tilaisuuden ja koronataujan jälkeen tilaisuudet siirtyivät vuonna 2023 eduskuntataloon kansanedustajien kerhon järjestämäksi.

Vuodesta 2019 yhdistys alkoi julkaista *Uskomaton*-lehteä yhteistyössä Vapaa Ajattelijain liiton kanssa. *Uskomaton Vapaa Ajatteli* ilmestyi kerran

vuodessa ja painos oli yhä 60 000. Tätä lehteä en nyt laajemmin esittelen. Lehden lisäksi myös yhdistyksen varsinaisessa toiminnassa elämäntietomustieto ja muut kouluasiat ovat olleet painopisteinä esillä.

Yhdistys on viimeisen 15 vuoden aikana ollut aktiivinen tehden kunnille ja kouluille aloitteita koulupäiviin liitettävien uskonnollisten tilaisuuksien siirtämiseksi koulupäivien ulkopuolelle. Samansisältöisiä esityksiä on tehty kuntien varhaiskasvatukseen ja päiväkoteihin. Kuitenkin kuntien kasvatuksen ja koulutuksen johtavat viranhaltijat ja sitä kautta myös lautakunnat ovat toimikaudesta toiseen pysytelleet vanhakantaisella linjalla, joka mahdollistaa evankelis-luterilaisen kirkon lapsilähetystyön jatkumisen kouluissa ja päiväkodeissa. Varsinkin Helsingissä melko monet koulut ovat kuitenkin luo-

puneen uskonnollisista tilaisuuksista. Yhdistys aloitti kouluille myönnettävät elämäntietomustiedon stipendit jo vuonna 1993, mutta 2010-luvulla ET-stipendien jakamista peruskoulun oppilaille laajennettiin muutamasta noin kymmeneen kouluun yhteensä Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla.

Vuonna 2026 yhdistys jakoi 16 peruskoulun stipendiä, joiden määrän ja rahasumman kasvattamisen taustalla on myös yhdistyksen saama huomattava lahjoitus juuri ET-stipendeihin. Tällä kertaa stipendejä jaettiin myös Kauniaisiin ja pyynnöstä Vihdin Nummelaan.

Peruskoululaisten stipendien lisäksi yhdistys on myöntänyt ET-stipendejä uusille ylioppilaille, jotka ovat kirjoittaneen ylioppilaskirjoituksissa elämäntietomustiedon erinomaisin tuloksin. Liiton kolme yo-stipendiä jaetaan ensin, ja usein ainakin osa niistä osuu Helsingin seudulle, mutta sen jälkeen myös yhdistyksemme stipendeille on ollut erinomaisia elämäntietomustiedon kirjoittajia. Stipendi myönnetään nyt myös syksyllä ylioppilaaksi valmistuville.

Helsingin seudun vapaa-ajattelijain historia vuodesta 1997 eteenpäin on vielä kirjoittamatta. Tässä lähinnä lehtiin perustuvassa jutussa ohitan nyt esimerkiksi henkilövaihdokset, joita on vuodesta 2009 alkaen varsin monia. Pahoitteluni siitä puheenjohtajan tärkeää tehtävää hoitaneille. Samalla kiitän muita toimihenkilöitä ja yhdistyksen perusjäseniä tärkeän toiminnan edistämistä.

